

O'ZBEKISTONDA IJTIMOYIY HAYOT VA MAHALLA TIZIMIDA URF-ODAT VA
MAROSIMLARNING FALSAFIY O'RNI

Egamberdiyev Baxriddin Baxodir o'g'li

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Namangan filiali o'qituvchisi.

E-mail: egamberdiyevbaxriddin65@gmail.com

Orcid id: <https://orcid.org/0009-0001-2272-7775>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19599440>

Annotatsiya. Ushbu maqolada urf-odatlar va marosimlarning to'ylar, sunnat to'ylari, motam, Navro'z va boshqalarni O'zbekistondagi ijtimoiy hayot va mahalla tizimidagi falsafiy roli qonuniylik, madaniy xotira, birdamlik va hayot bosqichlari nuqtai nazaridan tahlil qilinadi.

Tadqiqotning ilmiy asosi me'yoriy-huquqiy hujjatlar hisoblangan 2019 yildagi To'ylar va marosimlarni tartibga solish to'g'risidagi qo'shma qaror va nizom, Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risidagi qonunlarini tahlili, xalqaro madaniy siyosat manbalari bo'lgan 2003 yildagi Nomoddiy madaniy merosni himoya qilish to'g'risidagi konvensiya va UNESCOning "Ijtimoiy amaliyotlar, tasvirlar va bayramlar" sohasi, raqamli muhit ko'rsatkichlariga kiruvchi internet qamrovi va ijtimoiy tarmoq identifikatorlari va mahalliy ilmiy adabiyotlar va ikkilamchi ilmiy kuzatishlardan olingan.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, marosimlar bir vaqtning o'zida: jamiyatning norasmiy qonuniy tartibini yaratadi va qonuniylashtiradi, jamoaviy xotirani mahalla makoniga "joylashtiradi" va uni avloddan-avlodga uzatadi, hayot holatidagi o'zgarishlarni rasmiylashtiruvchi "o'tish marosimlari" sifatida ijtimoiy birlashuvni kuchaytiradi, raqamli muhitda marosimlar obro'-e'tibor ko'rinishida namoyish etilishi va estetik standartlashtirish bosimi ostida o'zgartiriladi. Xulosa qilib aytganda, mahalla, ta'lim va madaniy siyosat ixchamlik, vositachilik, xotira-ta'lim integratsiyasi, raqamli uzatish bo'yicha amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: an'ana, marosim, qo'shnihilik, qonuniylik, madaniy xotira, jamoaviy xotira, o'tish marosimlari, birdamlik, nomoddiy meros.

Abstract. This article analyzes the philosophical role of traditions and rituals such as weddings, sunnat weddings, mourning, Navruz, etc. in social life and the mahalla system in Uzbekistan from the perspective of legitimacy, cultural memory, solidarity, and life stages. The scientific basis of the study is the 2019 Joint Resolution and Regulation on the Regulation of Weddings and Ceremonies, an analysis of the Laws on Citizens' Self-Government Bodies, which are normative and legal documents, the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, and UNESCO's "Social Practices, Images and Celebrations" area, which are sources of international cultural policy, internet coverage and social network identifiers included in the digital environment indicators, and local scientific literature and secondary scientific observations. The results show that rituals simultaneously: create and legitimize the informal legal order of society, "place" collective memory in the neighborhood space and transmit it from generation to generation, strengthen social cohesion as "rites of passage" formalizing changes in life status, and in the digital environment, rituals are transformed under the pressure of prestige and aesthetic standardization. In conclusion, the neighborhood, education and cultural policy provides practical recommendations for compactness, mediation, memory-education integration, digital transmission.

Keywords: *tradition, ritual, neighborhood, legitimacy, cultural memory, collective memory, rites of passage, solidarity, intangible heritage.*

Аннотация. В данной статье анализируется философская роль традиций и ритуалов, таких как свадьбы, суннат-свадьбы, траур, Навруз и др., в общественной жизни и системе махалл в Узбекистане с точки зрения легитимности, культурной памяти, солидарности и этапов жизни. Научной основой исследования является Совместная резолюция и постановление 2019 года о регулировании свадеб и церемоний, анализ законов о гражданских органах самоуправления, являющихся нормативно-правовыми документами, Конвенции 2003 года об охране нематериального культурного наследия, раздела ЮНЕСКО «Социальные практики, образы и праздники», которые являются источниками международной культурной политики, данных об охвате интернета и идентификаторов социальных сетей, включенных в показатели цифровой среды, а также местной научной литературы и вторичных научных наблюдений. Результаты показывают, что ритуалы одновременно: создают и легитимизируют неформальный правовой порядок общества, «помещают» коллективную память в пространство района и передают её из поколения в поколение, укрепляют социальную сплоченность как «обряды перехода», формализующие изменения жизненного статуса, а в цифровой среде ритуалы трансформируются под давлением престижа и эстетической стандартизации. В заключение, политика в области района, образования и культуры предлагает практические рекомендации по компактности, посредничеству, интеграции памяти и образования, цифровой передаче.

Ключевые слова: *традиция, ритуал, район, легитимность, культурная память, коллективная память, обряды перехода, солидарность, нематериальное наследие.*

Kirish.

Mavzuning dolzarbligi. O'zbekistondagi urf-odatlar va marosimlar nafaqat "madaniy meros" yoki "folklor" ekanligi, balki ijtimoiy tartibni yaratuvchi va jamiyatni qayta bog'lovchi institutlar vazifasini ham bajarishi bilan belgilanadi. Bu, ayniqsa, mahalla tizimi bilan mustahkamlanadi: "fuqarolarning o'zini o'zi boshqarishi" tushunchasi qonun darajasida milliy-ma'naviy qadriyatlar va mahalliy urf-odatlar va an'analar asosida mahalliy masalalarni hal qilishning mustaqil faoliyati sifatida belgilanadi¹. Shunday qilib, marosimlar to'ylar, motam marosimlari, jamoaviy bayramlar mahalla makonida axloqiy normalar, ijtimoiy nazorat, birdamlik, resurslarni baham ko'rish va xotiralarni uzatishning vositasiga aylanadi.

Marosimlarni qonuniy tartibga solish. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 2019-yildagi qo'shma qarori bilan to'ylar, oilaviy tantanalar, dafn marosimlari va marosimlarni tartibga solish tizimi takomillashtirildi, hujjatda ba'zi fuqarolar dabdabali tadbirlarni ijtimoiy bosimdan qochish vositasi deb bilishlari, bu esa qarzdorlik va qarindoshlar o'rtasidagi nizolarga olib kelishi qayd etilgan².

¹ O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risida"gi Qonuni. 2013-yil 22-aprel, O'RQ-350-son. – Elektron manba: Lex.uz/hujjat/sahifasi (murojaat qilingan sana: 06.03.2026).

² O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Kengashi va Senat Kengashining "To'ylar, oilaviy tantanalar, ma'raka va marosimlar o'tkazilishini tartibga solish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi

Nizom "shuhratparastlik, dabdaba va isrofgarchilikning oldini olishga" qaratilgan va ayrim qo'shimcha marosimlar va ortiqcha motam tadbirlarini taqiqlaydi. Bu marosimning falsafiy mohiyati, ya'ni "qadriyat"ni amaliy norma sifatida boshqarish axloqiy iqtisodiyot, adolat, resurslarni tejash kabi masalasini o'z ichiga oladi.

2025-yil boshiga kelib, O'zbekistonda 32,7 million internet foydalanuvchisi bo'lishi, internetga kirish darajasi 89% ni tashkil etishi va 11,7 million ijtimoiy tarmoq "foydalanuvchi identifikatorlari" ro'yxatdan o'tgan bo'lishi kutilmoqda³.

Yuqori raqamli qamrov marosimlarni "obro" iqtisodiyotiga yaqinlashtiradi. To'y kontenti ya'ni video, fotosuratlar, reklama, trendlar estetik standartlarni tezda tarqatadi va xarajatlar bosimini oshirishi mumkin. Ilmiy ko'rsatkichlar hisoblangan "dizayn", "shou", "kortej" va boshqalarni ko'rsatish mumkin. Bu shuningdek, nikoh marosimi paytida avtomobillar sonini cheklash va to'y zalining kelishi va ketishi kabi me'yoriy hujjatlarda ham aks etgan.

Mavzuning maqsadi. O'zbekistonda ijtimoiy hayotda va mahalla tizimida an'analar va marosimlarning falsafiy rolini har tomonlama tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Maqolaning vazifalar. Hujjatlar va nazariyalarga asoslanib, marosimlarning me'yoriy va axloqiy vazifalari farqlash, marosimlarni boshqarish va uzatishda mahalla institutining rolini namoyish etish, marosimlarni nomoddiy meros va madaniy xotira instituti sifatida asoslash, raqamli muhitning ta'sirini ilmiy ko'rsatkichlar bilan tahlil qilish, mahalla-ta'lim-madaniyat siyosati bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish hisoblanadi.

Mavzuning obyekt. O'zbekistondagi urf-odatlar va marosim amaliyotlari hisoblanadi.

Mavzuning predmeti. Marosimlarning falsafiy-ijtimoiy vazifalari va ularning mahalla tizimi orqali qanday joriy qilinishidir.

Nazariy asoslar.

Ushbu maqola to'rtta nazariy ustunni birlashtiradi.

Birinchi nazariy ustun Emil Dyurkgeymning marosimlar orqali ijtimoiy birdamlik va "axloqiy hamjamiyat"ni qayta yaratish g'oyasidir. U jamoaviy to'planish holatida odamlar jamiyatni ramziy ravishda umumiy his-tuyg'ular va normalarning takroriy tasdiqlanishi orqali "his qilishadi", deb ta'kidlaydi.⁴ Bu yondashuv jamoat to'yida yoki dafn marosimida hamdardlik, hurmat va qo'llab-quvvatlashning marosim shaklida "sahnalashtirilishini" tushuntiradi.

Ikkinchi nazariy ustun Yan Assmanning "kommunikativ xotira" va "madaniy xotira" o'rtasidagi farqi hisoblanadi. Madaniy xotira ramzlari, matnlari, marosimlari va institutlari orqali aniq shaklga keltiriladi va avloddan-avlodga uzatiladi⁵. Bu paradigma bizga marosimlarni (Navro'z, to'ylar, ta'zilar) "xotira texnologiyalari" sifatida ko'rish imkonini beradi.

Uchinchi nazariy ustun Moris Xalbvaxsning "ijtimoiy doiralar"ga va jamoaviy xotiraning fazoviy barqarorligiga tayanishi, u guruh xotirasi joy (uy, ko'cha, mahalla) tomonidan

qo'shma qarori, **2736-III-son**, 2019-yil 14-sentabr. – Elektron manba: <https://lex.uz/uz/docs/-5153833> (murojaat qilingan sana: 06.03.2026).

³ Digital 2025: Uzbekistan // DataReportal. – Elektron manba: <https://datareportal.com/reports/digital-2025-uzbekistan> (murojaat qilingan sana: 06.03.2026).

⁴ Durkheim É. *The Elementary Forms of the Religious Life*. – London: George Allen & Unwin Ltd., 1915.

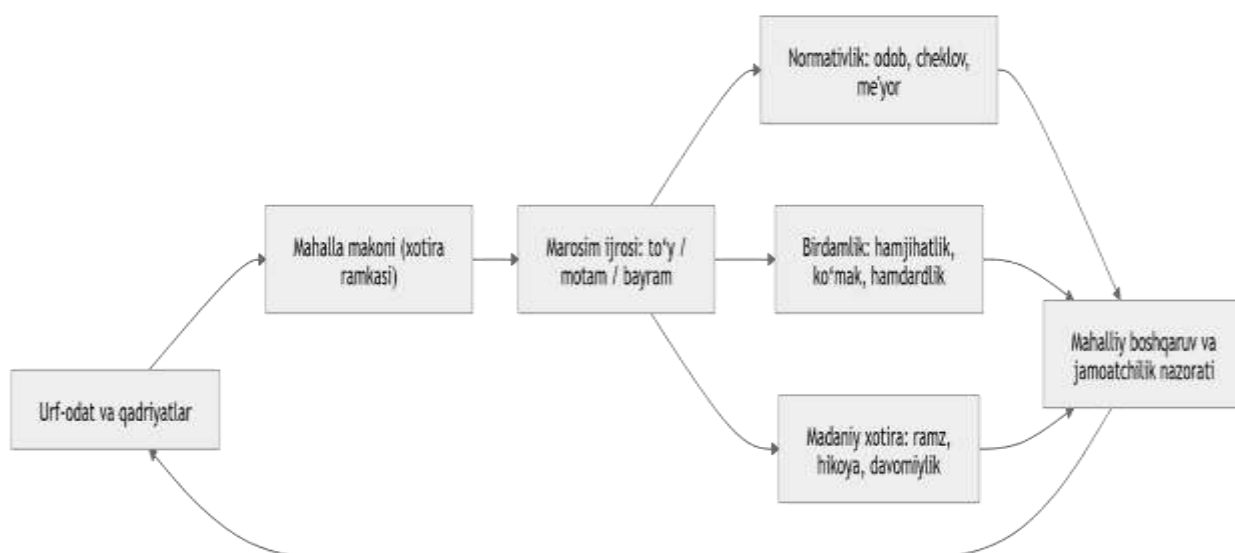
⁵ Assmann J. **Communicative and Cultural Memory** // In: Erlil A., Nünning A. (eds.). *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*. – Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2008. – P. 109–118.

"saqlanishini" ta'kidlaydi⁶. Bu yerdagi mahalla xotiraning fazoviy doirasidir. Marosimlar aynan shu makonda qayta-qayta bajariladi va "biz kimmiz" degan fikrni mustahkamlaydi.

To'rtinchi nazariy ustun Arnold van Gennepning "o'tish marosimlari" modelidir: ajralish-o'tish-qo'shilish triadasi hayot bosqichlarining o'tish davrida ijtimoiy mavqeni qonuniylashtiradi⁷. O'zbek marosimlariga nikoh (yangi oilaviy mavqe), sunnat (bolalikdan yangi bosqich) va motam (tiriklik holatidan o'lik holatiga) kiradi.

Nazariy analiz nuqtasi shundaki, mahalla marosimni "shunchaki an'ana" emas, balki institutsional xotira, Huquqiy tartib, birdamlik uchligini boshqaradigan ijtimoiy makonga aylantiradi. Buni huquqiy ta'rif ham tasdiqlaydi. Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarishi milliy-ma'naviy qadriyatlar va mahalliy urf-odatlar hamda an'analarga asoslangan mahalliy masalalarni hal qilish sifatida belgilanadi⁸.

Quyidagi diagramma marosimlarning mahalla tizimidagi falsafiy "joylashuvi"ni konseptual ko'rsatadi:

Metodologiya

Maqola me'yoriy-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, xalqaro me'yoriy va madaniy siyosat hujjatlarini tahlil qilish (nomoddiy meros), raqamli ko'rsatkichlarga asoslangan kontekst tahlili, mahalliy ilmiy adabiyotlarni tizimli ko'rib chiqish hisoblanadi.

Asosiy manbalar va hujjatlar (materiallar).

2019-yilgi to'y va marosimlarni tartibga solish to'g'risidagi qo'shma qaror va Nizom (isrofgarchilikni cheklash, qo'shimcha rasm-rusumlarni taqiqlash, mahallani xabardor qilish, profilaktika inspektorining ishtiroki). Mahalla tizimining huquqiy asoslari: Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risidagi qonun (o'zini o'zi boshqarish konsepsiyasi; kengash tarkibiga profilaktika, ta'lim, tibbiyot rahbarlari va mahalla ayollari faollarini kiritish).

⁶ Halbwachs M. *The Collective Memory*. – New York: Harper & Row, 1980. – P. 11–12.

⁷ Van Gennep A. *The Rites of Passage*. – Chicago: University of Chicago Press, 1960. – P. 10–11.

⁸ O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risida"gi Qonuni, 2013-yil 22-aprel, O'RQ-350-son. – Elektron manba: <https://lex.uz/docs/-2156899> (murojaat qilingan sana: 10.03.2026).

UNESCOning 2003-yilgi Nomoddiy meros to'g'risidagi konventsiyasi: "ijtimoiy amaliyotlar, marosimlar va bayram tadbirlari" sohasi; merosni avloddan-avlodga o'tkazish; ta'lim va jamoatchilik ishtirokiga urg'u berish.

UNESCOning marosim va festival sohasi haqidagi tushuntirishi (marosimlar va bayramlar guruh o'ziga xosligini tasdiqlaydi).

Mahalla bo'yicha ilmiy va tahliliy manbalar (xalqaro va mahalliy): mahalla turlari, mahalla marosimi va ijtimoiy sug'urtaning roli (to'y/dafn marosimini qo'llab-quvvatlash) bo'yicha kontseptual dalillar.

Natijalar

Natijalar bo'limida hujjatlar tahlilidan olingan institutsional-me'yoriy dalillar, nomoddiy meros va xotira yondashuvidan olingan kontseptual dalillar va raqamli atrof-muhit ko'rsatkichlariga asoslangan o'zgarish dalillari jamlangan.

Mahalla — an'ananing huquqiy-institutsional "doirasi"

Huquqiy ta'rif darajasida mahalla an'ana va urf-odatlarini ijtimoiy boshqaruvning qonuniy manbai sifatida tan oladi. O'zini o'zi boshqarish milliy-ma'naviy qadriyatlar va mahalliy urf-odatlar va an'analar asosida mahalliy masalalarni hal qilishning mustaqil faoliyati sifatida belgilanadi⁹. Bu "Huquqiy plyuralizm"ning (qonun hamda odat) falsafiy jihatdan institutsionalizatsiyalashgan shakli hisoblanadi. Agar urf-odat axloqiy "ichki qonun" bo'lsa, huquqiy tizim uni mahalla orqali "tashqi boshqaruv" bilan uyg'unlashtiradi.

Huquqiy matnda shuningdek, mahalla kengashi tarkibi ko'p tarmoqli arxitektura ekanligi ko'rsatilgan. Kengash tarkibiga rais, maslahatchilar, mas'ul kotib, mahalla ayollar faoli, profilaktika inspektorlari va ta'lim va tibbiyot muassasalari rahbarlari kiradi deyiladi¹⁰. Bu mahallani marosimlarni (to'ylar, ta'zilar, bayramlar) boshqarish, tartibga solish va ta'lim resursiga aylantirish uchun institutsional platformaga aylantiradi.

Marosimlar - birdamlik va ijtimoiy "sug'urta" mexanizmi

2019-yilgi Nizomda marosimlarning dabdabali o'tkazilishi ijtimoiy bosimdan qochish vositasi sifatida tushunilishi va qarz va nizo xavfini oshirishi ta'kidlangan¹¹. Shunday qilib, marosimlar birdamlikni keltirib chiqarishi mumkin bo'lsa-da, ular "tabaqalanish" va "obro' bosimi"ni ham keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli, Nizom marosimni axloqiy va ijtimoiy "optimallashtirish" ixchamlik va tejamkorlik ob'ektiga aylantiradi. Qo'shimcha marosimlar "kelinning kuyovini kutib olish", "cho'qintirgan otaning chaqirig'i" va boshqalar va haddan tashqari motam tadbirlarini "qirq yosh", "yillik", "pul taqsimlash" va boshqalar o'tkazmaslik normasi to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatib o'tilgan¹².

⁹ O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risida"gi Qonuni, 2013-yil 22-aprel, O'RQ-350-son. – Elektron manba: <https://lex.uz/docs/-2156899> (murojaat qilingan sana: 10.03.2026).

¹⁰ O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risida"gi Qonuni, 2013-yil 22-aprel, O'RQ-350-son. – Elektron manba: <https://lex.uz/docs/-2156899> (murojaat qilingan sana: 10.03.2026).

¹¹ O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Kengashi va Senat Kengashining ***"To'ylar, oilaviy tantanalar, ma'raka va marosimlarni o'tkazilishini tartibga solish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"***gi qo'shma qarori, 2736-III-son, 14.09.2019. – Elektron manba: <https://lex.uz/uz/docs/-5153833> (murojaat qilingan sana: 10.03.2026).

¹² O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Kengashi va Senat Kengashining ***"To'ylar, oilaviy tantanalar, ma'raka va marosimlarni o'tkazilishini tartibga solish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"***gi

Ikkilamchi empirik manbalar (ilmiy maqolalar) marosimlar jamiyatning "ijtimoiy birdamlik mexanizmi" vazifasini bajarishini, to'yda dasturxon, ibodatlar va sovg'alar orqali birdamlik tuyg'usini yaratishini ta'kidlaydi¹³. Xalqaro akademik tahlillar shuni ta'kidlaydiki, mahalla odatda to'ylar, dafn marosimlari, tibbiy davolanish va ta'lim xarajatlari (mahalla "sug'urta" funksiyasi) kabi vaziyatlar uchun jamoatchilikning moliyaviy yordamini safarbar qiladi¹⁴. Bu natija Dyurkgeym birdamligini "resurslarning jamoaviy taqsimlanishi" bilan bog'laydi. Marosim ham birdamlikning ramziy, ham amaliy namoyishidir.

Marosimlar - madaniy xotira va o'ziga xoslikni qayta tasdiqlash amaliyotlari

UNESCO ning kontseptual ta'rifi "ijtimoiy amaliyotlar, marosimlar va bayramlar" jamiyat a'zolari hayotini shakllantiruvchi va guruh o'ziga xosligini qayta tasdiqlovchi odatiy faoliyat ekanligini ta'kidlaydi¹⁵. Boshqa tomondan, UNESCO ning 2003 - yilgi Konventsiyasi nomoddiy meros avloddan avlodga o'tib, doimiy ravishda qayta yaratilishini va jamoalarga o'ziga xoslik va uzluksizlik hissini berishini ta'kidlaydi hamda marosimlar va bayramlar sohalar orasida alohida o'rin tutadi¹⁶.

O'zbekiston misolida, Navro'z hujjatida bayram davomida qishloqlar va mahallalarda umumiy dasturxon tashkil etilishi, xalq ijrochilari va sahna san'ati namoyish etilishi, bayramda madaniy xilma-xillik va ijodkorlikni ko'rish mumkinligi ta'kidlangan¹⁷. Bu M. Halbvaxs nuqtai nazaridan xotiraning (mahallaning) fazoviy doirasini va Y. Assmann nuqtai nazaridan marosim ramzlari orqali xotiraning obyektivlashtirilishini ko'rsatadi.

UNESCO ning Palov bo'yicha element profili palovning mehmondo'stlik ramzi ekanligini, to'y va Yangi yil kabi maxsus tadbirlarda muhtojlarga yordam berish va marhumlarni xotirlash uchun tortilishini va marosimlarda ibodat va musiqa kabi boshqa marosim harakatlari bilan birga kelishini tasvirlaydi¹⁸. Bu natija marosimning "axloqiy amaliyot" sifatidagi falsafiy rolini kengaytiradi. Mehmondo'stlik va qo'llab-quvvatlash (birdamlik) ovqatlanish marosimi orqali amalga oshiriladi.

Raqamli muhit marosimning kommunikativ shaklini o'zgartiruvchi omil hisoblanadi.

2025-yil boshiga kelib, internet qamrovi 89% ga (32,7 million foydalanuvchi) yetgani va 11,7 million ijtimoiy tarmoq identifikatorlarining mavjudligi marosimning kommunikativ "auditoriyasini" sezilarli darajada kengaytiradi¹⁹. Bunday sharoitda marosimlar (ayniqsa to'ylar) ko'pincha media mahsulotlariga aylanadi.

qo'shma qarori, **2736-III-son**, 14.09.2019. – Elektron manba: <https://lex.uz/uz/docs/-5153833> (murojaat qilingan sana: 10.03.2026).

¹³ Egamberdiyev B. B. o'g'li. *O'zbekistonda mahalliy odatlar va marosimlarning shakllanishi va ularning falsafiy-tarixiy mohiyati*. Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari, 2026, №1 (6). — B. 2.

¹⁴ Sievers E. W. *Mahalla: Urban Governance in Uzbekistan*. Journal of International and Comparative Law, Vol. 1, 2002. — P. 2.

¹⁵ UNESCO. *Social practices, rituals and festive events* [Elektron resurs]. — URL: <https://ich.unesco.org/en/social-practices-rituals-and-00055> (murojaat qilingan sana: 10.04.2026).

¹⁶ UNESCO. *What is Intangible Cultural Heritage?* Paris: UNESCO, 2017. — P. 2.

¹⁷ UNESCO. *Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Paris: UNESCO, 2022. — P. 3

¹⁸ UNESCO. *Palov culture and tradition* [Elektron resurs]. — URL: <https://ich.unesco.org/en/RL/palov-culture-and-tradition-01166> (murojaat qilingan sana: 10.04.2026).

¹⁹ Digital 2025: Uzbekistan // DataReportal. – Elektron manba: <https://datareportal.com/reports/digital-2025-uzbekistan> (murojaat qilingan sana: 06.03.2026).

Ya'ni foto-video, "eng muhim tadbirlar", raqamli reklama va trendlar marosimning estetikasi va narxini tezda standartlashtirishi mumkin. Huquqiy hujjatdagi "yutuqlarni namoyish etish", "uni yanada obro'li joyda ushlab turish" motivatsiyasining ortishi haqidagi eslatmalar raqamli muhitda yanada tezlashish imkoniyatini ko'rsatadi²⁰.

Bu falsafiy ziddiyatni keltirib chiqaradi. Marosimning "ma'no" (birlik, xotira, axloq) qatlami kuchli bo'lsa-da, uning "ko'rinish/namoyish" qatlami (maqom, estetik raqobat) ham kuchayadi. Bu ziddiyat mahalla (jamoatchilik muhokamasi, oldini olish ishlari, maslahatlashuv) va me'yoriy hujjatlar orqali muvozanatlanadi.

Munozara

Natijalar nazariy sintezga olib keladi. O'zbekistonda marosimlar mahalla orqali "institutsionalizatsiya qilinadi", bu mahalla E. Durkgeym birdamligini (jamoat yig'ilishi va umumiy hissiyot), Y. Assman madaniy xotirasini (ramz va takroriy ijro), M. Halbvaxs fazoviy xotirasini (mahalla va guzarlar) va Van Gennepiya maqom o'tishlarini (nikoh, motam) yagona tizimda birlashtiradi.

Ijtimoiy-siyosiy oqibatlar uch yo'nalishda ko'rinadi.

Birinchisi, huquqiy-axloqiy muvozanat ya'ni garchi urf-odat "norasmiy norma" bo'lsa-da, mahalla qonuni uni qonuniy asos sifatida tan oladi va to'ylar va marosimlarni tartibga soluvchi Nizomiy qonun bu urf-odatni ijtimoiy adolat va iqtisodiyot maqsadiga moslashtiradi. Bu, aslida, "normativ gibril" modelidir: qonun + urf-odat + jamoatchilik nazorati.

Ikkinchidan, jamoatchilik nazorati va idoralararo hamkorlik ya'ni 2018-yilgi Jamoatchilik nazorati to'g'risidagi qonunda davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini tashkil etishga qaratilganligi ta'kidlangan. To'ylar va marosimlar to'g'risidagi nizomda ham parlament va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish, nodavlat tashkilotlar va ommaviy axborot vositalari ishtirokida monitoring o'tkazish zarurligi ko'rsatilgan²¹. Falsafiy jihatdan, bu "jamoatchilik agentligi"ni kuchaytirishi mumkin. Agar marosim ustidan nazorat "taqiqlash" emas, balki "maslahat, vositachilik va ijtimoiy adolat" vositasiga aylansa, marosimning ma'nosi saqlanib qoladi.

Uchinchidan, raqamli transformatsiya va o'zgaruvchan qadriyatlar ya'ni internet, ijtimoiy medianing rivojlanishi bilan marosimlarning paydo bo'lishi tez standartlashmoqda va iste'molchilar bosimi kuchayishi mumkin. Shuning uchun ta'lim va media savodxonligi, madaniy merosni "uzatish"ning raqamli mexanizmlari zarur. Biroq, cheklov mavjud hisoblanadi. Ushbu maqola asosan hujjatlar va ikkilamchi empirik dalillarga tayanadi.

Xulosa

Maqolada quyidagi asosiy topilmalar keltirilgan.

O'zbekistonda marosimlar mahalla tizimi orqali huquqiy va institutsional asosga ega ya'ni o'zini o'zi boshqarish milliy-ma'naviy qadriyatlar va mahalliy urf-odatlar, an'analar asosida mahalliy masalalarni hal qilish sifatida belgilanadi.

²⁰ O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Kengashi va Senat Kengashining "To'ylar, oilaviy tantanalar, ma'raka va marosimlar o'tkazilishini tartibga solish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi qo'shma qarori, **2736-III-son**, 2019-yil 14-sentabr. – Elektron manba: <https://lex.uz/uz/docs/-5153833> (murojaat qilingan sana: 06.03.2026)

²¹ O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. "Mahalla to'g'risida"gi Qonun [Elektron resurs]. — URL: <https://lex.uz/acts/-3679092> (murojaat qilingan sana: 10.04.2026).

2019-yilgi To'y va marosimlarni tartibga solish to'g'risidagi nizom marosimlarni axloqiy-iqtisodiy muvozanat (ixchamlik, isrofgarchilikning oldini olish, qo'shimcha rasmiyatchiliklarni cheklash) doirasida tartibga soladi. Bu marosimning falsafiy pozitsiyasini "qiymatlarni boshqarish" masalasiga olib keladi.

UNESCOning yondashuvida marosimlar va bayramlar guruh o'ziga xosligini yana bir bor tasdiqlovchi ijtimoiy amaliyotlardir. Konventsiyada nomoddiy meros o'ziga xoslik va uzluksizlik hissini beradi va ta'lim va jamoatchilik ishtirokini talab qiladi.

Raqamli texnologiyalarning yuqori darajada kirib borishi (internetning 89%, 32,7 million foydalanuvchi) marosimlarning kommunikativ va estetik shaklini tezda o'zgartirmoqda. Obro'ga bosim va iste'molchi standartlari xavfi ortib borishini ko'rishimiz mumkin.

Nazariy sintez marosimlarni birdamlik (E. Dyurkgeym), xotira (Y. Assmann, M. Halbwachs) va o'tishlar (Van Gennep) kesishmasiga, qo'shnichilik esa bu jarayonlarning fazoviy-institutsional "ustuni" sifatida joylashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Assmann J. Communicative and Cultural Memory. – 2008.
2. DataReportal. Digital 2025: Uzbekistan. – 2025.
3. Durkheim E. The Elementary Forms of the Religious Life. – 1912
4. Halbwachs M. The Collective Memory (Space and the collective memory – bob). – 1950.
5. LexUZ. “Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari to‘g‘risida”gi Qonun (O‘RQ-350, 22.04.2013
6. Sievers E.W. Uzbekistan’s Mahalla: From Soviet to Absolutist Residential Community Associations. – 2002.
7. Egamberdiyev, B. (2026). О ‘ZBEKISTONDA MAHALLIY ODATLAR VA MAROSIMLARNING SHAKLLANISHI VA ULARNING FALSAFIY-TARIXIY MOHIYATI. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 6(1), 75-82.
8. Van Gennep A. The Rites of Passage (PDF). – 1909/1960
9. Мавлонов, А. А., & Абдуллаев, Б. Д. (2016). Водные ресурсы Узбекистана и их использование: современное состояние и перспективы. ГЕОГРАФИЯ ЖЭНЕ, 1998, 63.
10. Мавлонов, А. А. (2024). ТИЛ МАСАЛАСИ–МАЪНАВИЙ МУСТАҚИЛЛИКНИНГ АСОСИЙ ШАРТИ СИФАТИДА. Вестник магистратуры, (6-1 (153)), 42-46.
11. Мавлонов, А. А., & Раҳимжонова, И. (2023). ЎРТА ОСИЁГА ФОТОГРАФИЯНИНГ КИРИБ КЕЛИШИ ТАРИХИ. Вестник магистратуры, (5-3 (140)), 44-45.
12. Мавлонов, А. А., & Абдулҳафизов, М. (2023). ФИҚҲ ЁКИ ИСЛОМ ҚОНУНШУНОСЛИГИНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШ ТАРИХИ. Вестник магистратуры, 46.
13. Kholmatov, E. I., Ishankulov, R., Mavlonov, A. A., & Safarov, I. (2001). Aydar-Arnasay lakes system: current and future ecological problems, J. Uzbekiston khabarnomasi, 2, 18-22.

14. Kudratkhodja, S., Alptekin, M. Y., Altinboyev, N., Pulatova, D., Mavlonov, A., & Aripov, M. (2026). DISAPPEARING WEDDING RITES OF PASSAGE IN UZBEKISTAN: MODERNIZATION AND FUNCTIONALIST PERSPECTIVES.
15. Anvarxanovich, M. A., & Safoxon, M. (2023). QADIMGI DUNYO TARIXIDA O'RTA OSIYO XALQLARINING MILLIY ISTIQLOL OZODLIK HARAKATLARI. Вестник магистратуры, (5-3 (140)), 42-43.
16. Mavlanov, A., & Mirzohidov, S. (2024). THE CULT OF WATER IN THE ANCIENT BELIEFS OF THE UZBEKS OF THE FERGANA VALLEY. *Science and innovation*, 3(C1), 5-7.
17. Mavlonov, A., & Mirzohidov, S. (2024). USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN HISTORY TEACHING METHODOLOGY. *Science and innovation*, 3(B8), 26-28.
18. Mavlonov, A., & Mirzohidov, S. Uzbek Cultural Heritage: Preserving Traditional Songs Importance AND Methods. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(8), 20-26.
19. Karimov, A., Smakhtin, V., Mavlonov, A., & Gracheva, I. (2010). Water 'banking' in Fergana valley aquifers—A solution to water allocation in the Syrdarya river basin?. *Agricultural Water Management*, 97(10), 1461-1468.
20. Mavlonov, A. (2021, June). WATER CULT IN ANCIENT RELIGIOUS BELIEFS (Based on materials from the Fergana Valley). In Конференции.
21. Niyozov, J. (2026, January). DEVELOPING HISTORICAL THINKING OF PRE-SERVICE HISTORY TEACHERS THROUGH MUSEUM PEDAGOGY. In *International Conference on Science, Education & Law* (Vol. 2, No. 1, pp. 4-7).
22. Niyozov, J. (2026, February). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL COMPONENT OF HISTORICAL THINKING IN PRE-SERVICE HISTORY TEACHERS BASED ON MUSEUM PEDAGOGY. In *International Conference on Culture & History* (Vol. 2, No. 2, pp. 8-12).
23. Niyozov, J. (2026, February). MUSEUM PEDAGOGY AS A TOOL FOR DEVELOPING SOURCE-CRITICAL AND INTERPRETATIVE SKILLS IN PRE-SERVICE HISTORY TEACHERS. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 11-15).
24. Niyozov, J. (2026, January). DEVELOPING HISTORICAL THINKING THROUGH THE INTEGRATION OF MUSEUM PEDAGOGY AND INFORMATION TECHNOLOGIES. In *International Conference on Arts, Society & Humanities* (Vol. 2, No. 1, pp. 24-27).
25. Niyozov, J. Educational Potential OF Museum Pedagogy AND Criteria for Its Application in Developing Historical Thinking OF Pre-Service History Teachers. *Maktabgacha va Maktab Ta'limi Jurnali*, 676773.
26. Niyozov, J. Bo 'lajak Tarix O 'qituvchilarini Muzey Pedagogikasi Vositasi Orqali Tarixiy Tafakkurini Rivojlantirishning Modeli. *Maktabgacha va Maktab Ta'limi Jurnali*, 675308.
27. Саримсоцов, А. А. (2011). Узбекларнинг таквимий маросимлари (Фаргона водийси материаллари асосида). Тошкент: Yangi Nashr.
28. Саримсоков, А. А. (2010). Календарные обряды узбеков (на основе материалов Ферганской долины).

29. Abdiraximovich, S. A., & Tursunpulotovich, M. M. (2025, September). O‘ZBEKISTON BA KOREYA RESPUBLIKASI MUNOSABATLARI YANGI BOSQICHDA (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA). In Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus (Vol. 1, No. 2, pp. 369-372).
30. Abdiraximovich, S. A. (2025, August). NAMANGAN VILOYATI QORAQALPOQLARIDA HUNARMANDCHILIK AN‘ANALARI. In Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus (Vol. 1, No. 1, pp. 135-139).
31. Abdiraximovich, S. A. (2025, August). O ‘ZBEKLARNING TAQVIMIY MAROSIMLARI: BAHORIY SAYILLAR. In Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus (Vol. 1, No. 1, pp. 152-156).
32. Саримсоков, А. А. (2024). The ritual of “qo‘sh chiqarish” among Uzbeks and its territorial features (on the example of the Fergana Valley). Историческая этнология, 9(2), 214-223.
33. Sarimsokov A. A. Navruz: Customs and Ceremonies //Central Asian Journal of Social Sciences and History. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 14-20.
34. Sarimsokov A. A. IMAGINATIONS OF UZBEK PEOPLE RELATED TO" GOOD" AND" BAD" TIME //Asian Journal of Multidimensional Research. – 2022. – Т. 11. – №. 8. – С. 66-69.
35. Саримсоков А. А. Традиционные календарные взгляды узбеков //Ученый XXI века. – 2020. – №. 1 (60). – С. 24-29.
36. Egamberdiyev, B. (2026). O ‘ZBEKISTONDA MAHALLIY ODATLAR VA MAROSIMLARNING SHAKLLANISHI VA ULARNING FALSAFIY-TARIXIY MOHIYATI. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 6(1), 75-82.
37. Baxodir o‘g‘li, E. B. (2025, December). O‘ZBEK XALQINING AN‘ANAVIY MAROSIM VA URF-ODATLARINING TARIXIY ASOSLARI VA RIVOJLANISH FALSAFIY TAHLILI (QADIMGI DAVR, ISLOM DAVRI MISOLIDA). In Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus (Vol. 1, No. 1, pp. 20-24).
38. Rahimberdiyev, S. (2026). KOREYA RESPUBLIKASIDA O ‘ZBEK MIGRANTLARINING MADANIY IDENTIFIKATSIYASI: TRANSMILLIY JARAYON VA KUNDALIK HAYOT DINAMIKASI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 3(3.1), 434-440.
39. Bekmurod o‘g‘li, R. S. (2025, December). KOREYADAGI O ‘ZBEKISTONLIK MEHNAT MIGRANTLARINING IJTIMOYIY HOLATI VA MADANIY IDENTIFIKATSIYA JARAYONLARI. In Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus (Vol. 1, No. 1, pp. 108-111).
40. Yusupov, D. S. O. (2021). The stages of creation smart clothing and electronic garments. Science and Education, 2(4), 163-165.

41. Kozimjon o'g, N. M. K. (2026). BUXORO AMIRI AMIR NASRULLONING SIYOSIY FAOLIYATI MAHALLIY VA HORIIY MANBALAR ASOSIDA. TADQIQOTLAR, 79(2), 2850291-2850291.
42. Kozimjon o'g, N. M. K. (2026). BUXORO AMIRI AMIR NASRULLONING SIYOSIY FAOLIYATI MAHALLIY VA HORIIY MANBALAR ASOSIDA. TADQIQOTLAR, 79(2), 2850291-2850291.
43. Kozimjon o'g, N. M. K. (2025). RUSLAR TOMONIDAN XIVA XONLIGINING BOSIB OLINISHI TARIXIY MANBALAR TAHLILI ASOSIDA II-QISIM. INTERNATIONAL JOURNAL OF INTEGRATED SCIENCES, 1(1).
44. Kozimjon o'g, N. M. K. (2025). TOSHKENTNING ROSSIYA IMPERIYASI TOMONIDAN BOSIB OLINISHI. FARS International Journal of Education, Social Science & Humanities., 13(7), 47-53.
45. Sarimsokov A. O'ZBEKLAR TAQVIMIY MAROSIMLARINING ARXEOLOGIK MANBALARDA AKS ETISHI //Muarrix. – 2025. – T. 1. – №. 3.